

"Cümhuriyyət ədəbiyyatı" layihəsi çərçivəsində AMEA-nın Nesimi adına Dilçilik İnstitutunun Təhsil şöbəsinin müdiri, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, türkoloq Qatibə Vaqifqızı ilə şair, ədəbiyyatşünas, nəşir, tərcümən Əliabbas Müznib haqqında müsahibə.

- Qatibə xanım, Əliabbas Müznib ədəbi fəaliyyətinə görə çar Rusiyası dövründə Sibirə sürgündə olub, Müznibin Cümhuriyyətədən əvvəlki dövr fəaliyyətini necə dəyərləndirirsiniz?

- 2003-cü ildə Əlyazmalar İnstitutunda işləməyə başladığım ilk günlərdə mərhum söbə müdiri Mehri Məmmədova Əliabbas Müznibin arxivindəki materialları nəzərdən keçirməyi, maraqlı faktlar əsasında məqalə hazırlamağı məsləhət gördü. Arxivi nəzərdən keçirdikdə, maraqlı faktlar axtarmağın mənasız olduğunu gördüm. Çünki hər bir vərəqin altında böyük bir xəzinə yatırıldı. Bu məlumatlar, faktlar, sənədlər, o

dən dönməyən millətsevərdi. Cümhuriyyətə qədər Müznib təkəbə üsyankar ədəbi yaradıcılığına görə deyil, həm də fəal ictimai-siyasi fəaliyyətinə görə dəfələrlə həbs olunmuş, 1912-ci ildə milli azadlıq ideyalarını təbliğinə görə Sibirə sürgünə göndərilmiş, 1914-cü ildə dini fanatizmə qarşı mübarizə apardığı üçün haqqında ölüm hökmü qərarı verilmişdir. "Mecmüəş-şüəra"da ədəbi fəaliyyəti və six dostluq əlaqələrində olduğu Məhəmmədəmin Resulzadənin yaratdığı "Müselman gəncər təşkilatı"nda başladığı ictimai fəaliyyəti, sonralar "Müsavat"da və digər mətbu orqanlarda ədəbi, siyasi-ictimai fikirlərinin formalaşması, dünyagörüşünün milli ideallar zəminində inkişafı ilə müxtəlif istiqamətlərə yönəli. "Şərqi-Rus" qəzetindəki yazıları ilə publisistika və nəşirlik yönümlü fəaliyyəti də genişlənməyə başlayır. "Füyüzat", "Molla Nəsrəddin" onun ideoloji dünyagörüşünün enerji qaynağı olmuşdur. "Hilaf", "Şi-

nin ana xəttini müəyyən edirdi. Bütün bu nüanslar onun ədəbi irsini rəngarəng janr və növlərlə, fərqli üslub çalarlarla, özünəməxsus dast-xətlə zənginləşdirmişdir. Ədəbiyyatşünaslıq, publisistika və mütercimlik sadəcə onun iş həyatının cizgilərini deyil, həm də ruhi aləminin, mənevi dünyasının və ən mühümü, əqidə və məfkurasının dəhüddularını müəyyənleşdirirdi. Bu sərhədlər Azərbaycanla məhdudlaşmırdı, bu cizginin içinə bütün Türk dünyası, türklük elmi, türklük sevdası sığışırdı. Sibirin donvuran bucaqlarında da isti cənub şəhərində - Bakıda olduğu kimi qaynar və alovlu olan Müznib, ruhuna hakim kəşilən Turan sevdasından əl çəkmirdi. Bəzən romantik şair, bəzən siyasi-ictimai fikirlərini beyan edən üsyankar şair-publisist, bəzən tarixin müxtəlif sahələrinə nəzər salan obyektiv tarixçi, bəzən Şərqi böyük tarixi-ictimai hadisələrə biganə qalmayan, İslamın mü-tərəqqi dəyərlərini sxolastika və fa-

maq, "Türk bala" rına türklüyü bildirmək", ictimai-siyasi fikirlərini beyan etmək, vətəne və millətə sevdasını anlatmaq üçün əsas silahı şeir olmuşdur. Məhəmməd Füzulü adına Əlyazmalar İnstitutunda qorunan arxivində Müznibin müxtəlif məzmunlarda, formalarda qələmə aldığı yüz-lər, bəlkə də minlərlə şeirliyi vardır. Bu şeirlərdə klassik üslubun ənənəvi mövzularından tutmuş, XX əsrin əvvəllərində vəucdə gələn bir çox bəşəri ideyalar tərənnumü olan mövzular öz əksini tapmışdır. Şeir-lərinin əksəriyyətini vətənpərvərlik mövzusu təşkil edən şairin 1919-cu ildə Azərbaycan Cümhuriyyətinin bir illik yubileyi münasibəti ilə keçirilən şeir müsabiqəsinə təqdim etdiyi "Azərbaycan" şeiri ədəbi sənət-karlıq baxımından daha çox, milli-mənevi, vətənpərvərlik hisslərinin təccassümü kimi dəyərlidir və mən-cə, ələ bu mahiyyətinə görə də müsabiqənin birincilərindən olmuşdur. Sonralar məhz onun "Milli şair" ifadəsi ilə yad edilməsi də bu müsabiqənin nəticəsidir və şairin mənevi qazanclarındandır. Müznibin arxivini araşdırdıqca qarşımıza çıxan şeirlər arasında onun Türk dünyası-nın böyük oğlu Atatürke sevgi və minnətlə yazdığı şeirini, Türk ədəbiyyatının böyük simalarından olan Tofiq Fikrətə, gürcü şairi və milli azadlıq hərəkatının liderlərindən olan Akaki Sereteliyə, Qafqazda və Balkanlarda yaşayan türk xalqlarının dirçəlməsi və birləşməsi üçün mübarizə aparan, Osmanlı hərbi və siyasi xadimi Nuru Paşaya, Bakını xilas edən İslam ordusunun sıralarında olan Ənvər Paşaya və Mehmet Tofiq bəyə, "Dildə, fikirdə, işdə birlik" şüarı ilə Türk dünyasını milli ittifaqa dəvət edən İsmayıl bəy Qasıprəliyə və başqalarına həsr etdiyi şeirlər vətənpərvərlik duyğularını ilə dolub-daşır. Müznib əsas silahı olan qələmi ilə müxtəlif məzmunlu şeirlərində, qəzəl və mənzumələrində, heca vəznli şeir nümunələrində siyasi-ictimai məsələlərə kəskin münasibət bildirir, vətənin, millətin taleyini biganə qalmır, gənc nəslə vətən məhəbbəti hisslərini təlqin edir, doğruluğa, sədəqətə, ədalətli olmağa, milli dəyərlərə sahib çıxmağa dəvət edirdi.

- Müznib yaradıcılığının dil baxımından necə dəyərləndirə bilərsiniz: Klassik, modern, yoxsa?

- Əliabbas Müznib XIX əsrin sonlarında dünyaya gələn və XX əsrin 30-cu illerinin sonlarına qədər ədəbi-ictimai fəaliyyət göstərən ədəb, görkəmli ictimai xadimdir. Milli ideallar, türklük, turanlıq ideyaları ilə yaşayan Müznibin yaradıcılığını dil baxımından təhlil etsək, maraqlı bir mənzərə ilə qarşılaşırıq. Çoxxəli yaradıcılıq yoluna sahib olan Müznibin əsərlərinin dili məzmun və formadan, əxz etdiyi motivdən, hətta xitab etdiyi təbəqənin statusundan asılı olaraq dəyişir. Klassik üslubda yazdığı şeirlərinin bəzilərinə klassik kitab dili hakimdir, bu üslubun bədi-texniki göstəricilərinə əməl edərək, ərəb-fars sözlərindən, tərkib və ifadələrdən kifayət qədər geniş istifadə etmişdir. Qeyd edək ki, Müznibin şeir dili ne qədər klassik kitab dilini özündə ehtiva edirsə də, nəsr dili bir o qədər sadə və rəvan, axıcı bir türkçüdür, özünü də həddi kimi "farslaşdır... bərdə olən" dilimizdən incəlliklərə "qaydasınca, tamam-kamal" bələd olan şairin yaradıcılığının dili özünə-məxsus çalarlarla zəngindir. Müznibin məzmunca rəngarəng olan şeir yaradıcılığı formaca da müxtəlifdir.

Davamı səhifə 19-da

O, Turan sevdasından əl çəkmirdi

Qatibə Vaqifqızı: "Əliabbas Müznib cəmiyyətdə gördüyü və görmək istədiklərini tərənnum edərək şeirə çevirirdi"

qədər qiymətli idi ki, mən illər sonra da bu arxivin tədqiqini davam etdirəsi oldum. Əliabbas Müznibin Əlyazmalar İnstitutunda qorunan arxivində 387 saxlama vahidi altında, əsasən onun avtoqrafları olan əlyazma materialları saxlanılır. Bu materiallar içərisində onun tərcümeyi-hali, məktublar, şəxsiyyətinə aid sənədlər, əsərləri, müxtəlif illərdə və müxtəlif mətbu orqanlarda nəşr etdirdiyi, tədqiqat üçün topladığı əlyazmalar, ayrı-ayrı şəxslərin ona verdiyi kitablar, onun yazdığı və ona yazılan məktublar və fotosəkillər vardır. Bu gün şair, nəşir, ədəbiyyatşünas, türklük sevdalisi. "Cümhuriyyətin milli şairi" Əliabbas Müznibin şəxsi arxivinin tərtibi kitabı nəşrə hazırlanır.

Arxivdəki məlumatlardan, faktlardan aydın olur ki, bu il 135 illik yubileyi qeyd olunacaq Əliabbas Müznib Azərbaycan ictimaiyyəti, elmi və ədəbi cəmiyyəti həm tanıyır, həm də tanıtır. Kimdir Əliabbas Müznib? 1883-cü ildə Bakıda yoxsul bir dəyşayan ailəsində dünyaya göz açan Əliabbas Müznib, Azərbaycanın hüddularından çox uzaqlarda tanınan görkəmli ədəbiyyat, ictimai-fikir tariximizdə önəmli simalarından biridir. Onu da qeyd etmədən keçmək olmaz ki, nəşir, publisist, şair, tərcümən, ictimai xadim və tarixçi Əliabbas Müznibin Azərbaycan elmi ictimaiyyətinə, Azərbaycan ədəbi aləminə yenidən tanıdılmasında, onun, bəraət alıqdandan sonra milli-mədəni tariximizə yenidən qazandırılmasında görkəmli ədəbiyyatşünas alim İslam Ağayevin əvəzsiz xidməti olmuşdur.

Müznibin Azərbaycan Cümhuriyyətinə qədərki fəaliyyəti o qədər zəngin ştrixlərlə əhatələnir ki... Çoxxəli ədəbi və ictimai fəaliyyətə malik olan Müznib həm yazar, nəşir, həm şəraşünas, tarixçi, həm ədəbi tənqidçi, həm də türklük, turanlıq ideologiyasını əməllərində və əsərlərində əks etdirən, əqidəsin-

habi-saqib", "Dirilik", "Babayi-Əmir" kimi Azərbaycan ictimai-siyasi, ədəbi-mədəni həyatının bütün sahələrinə təsir edən qəzet və jurnallarına nəşir və redaktoru Əliabbas Müznib necə bir türk sevdalisi, vətənin istiqlalı uğrunda mübarizədən çəkinməyən, xalqın birliyi, dirliyi və maariflənməsi yolunda əzmlə çarpışan bir millətəpərvər olduğuna şahid olur.

- Əliabbas Müznibin ədəbi fəaliyyətində bir sıra janrlara müraciət edib. Yaradıcılığına nəzər salanda ictimai-siyasi, satirik şeirlər, qəzəllər, roman, xatirələr, tərcümələr və məqalələrini görə bilərsiniz. Bu qədər yazı formalarına müraciət hansı zərurətdən yaranırdı?

- Əliabbas Müznibin dünyagörüşü milli-vətənpərvər ideallarla əhatələnirdi, onun fikir dünyasının əsas cizgilərini bütün insanlığın xoşbəxt yaşamağını təmin edən, mənevi və mədəni esarətdən, cahillikdən, hüquqsuzluqdan, bərabərsizlikdən uzaq, mənevi dəyərlərin ali olduğu, qanunun və bəşəri idealların hökm sürdüğü bir cəmiyyət, bir dünya təşkil edirdi. Bəzən bu, bir əz utopik ştrixlərlə əsərlərində əks olunsada, onun bütün yaradıcılığı-

natizmdən uzaqlaşdırmaq məqsədi daşıyan əsərlər yazan alim, bəzən cahilliyin, fanatizmin qırmıncı altında inləyən bir cəmiyyətdə geriliyə kinayə ilə gülən satirik, bəzən də millətin, xalqın həyatında mühüm rol ola biləcək əsərlərin tərcüməni kimi çıxış edirdi.

- 1919-cu ildə Müznib Azərbaycan Cümhuriyyətinin bir illik yubileyi münasibəti ilə keçirilən şeir müsabiqəsində birinci yerə tutub. Ənvər Paşaya da şeir həsr edib. Onun şeirləri haqqında danışardınız...

- Əliabbas Müznib söz demək, hər hansı bir janrdan, növdə qələmini sınamaq xatirinə deyil, cəmiyyətdə gördüyü və görmək istediklərini, idealları və arzularını, ağı və həyəcanlarını müxtəlif öməklərdə tərənnum edərək, təccassüm edərək şeirə, sənətə çevirirdi. Müznib romantik şeirdən başlayaraq ədəbiyyatın müxtəlif janr və növlərinə müraciət etmişdir. Bu müraciətlər Müznibin özünü bir şair kimi cəmiyyətdə tanımaq istəyindən daha çox, onun bir şəxsiyyət və vətəndəş olaraq özünüdərkini bədii inkişadını, mənevi kimliyinin göstəricisidir. Onun, xalqın milli-mənlik şüurunu oyandır-

Qəzəl, rübai təxmis, nəzirə, manzum hekayə, dörlüklər, heca vəznli müxtəlif şeirlər... Və bu formalardan hər birinin özünəməxsus dili və bədii ifadə tərzii var, fərdi dil xüsusiyyətləri ilə zəngin bir bədii irsə malikdir Münib.

- Əliabbas Münzibin fəaliyyətində publisistikamı unutmacaq olmaz. Yazdığı məqalələrində istiqalət və milli kimliyi təbliğ edən sair yorulmadan jurnalist və nəşir kimi də fəaliyyət göstərib. Onun publisistikası və nəşirlik fəaliyyətindən danışardınız?

- Münzib "Şərqi-Rus" qəzetindəki yazıları ilə publisistika və nəşir yönümlü fəaliyyəti başlayır. "Təzə həyat" qəzetindəki addımları, bu mühitdə olmağı onu həm bir publisist, həm də naşir kimi formalaşdırır. "Füyüzat", "Molla Nəsrəddin" onun ideoloji dünyagörüşünün enerjisi qaynağıdır. "Hilal", "Şihabi-saqib", "Dirliklik", "Babayi-Əmir" kimi Azərbaycanın ictimai-siyasi, ədəbi-mədəni

liləmək, izzet ilə işə başlamaq mümkündür deyil..." deyərək mətbuatdakı rəqabətə bəhs edir, saxta xəbərləri, qara və çirkin fikirlərin həqiqət məqamına oturmağını, beləliklə, mətbuata ehtiram və inam qalmadığını yazır. Çox təəssüf ki, bu məsələlər, bu ağırlı nüanslar bu gün də mətbuatımıza yad deyil. İftira, məsuliyyətsiz yazılar, kimsəyə satmaq, kimsəyə gözden salmaq məqsədi daşıyan yazılar dövrümüzdə də az deyil. "Rəqabət öylə deyildir. Rəqabət hər nədə olursa-olsun ciddiyyət və ləyaqətlə olur. Həkeza mətbuatını çoxlu işə vermək istəyən müdərircinə və nəfəsəti-təbinə diqqət etməlidir, yazısını gözəlləşdirməlidir. Oxucuların rəğbətini qazanıb bollu əsərlər nəşr etməlidir. Yoxsa... əsər çoxalmaz, oxumaq tərəqqi etməz, mətbuat irəliləməz" deyir Münzib. Fikirimcə, bu cəhətlərə bu günün mətbuatı da diqqət yetirməlidir.

- Onun türk ədəbiyyatı, türk tarixi ilə bağlı araşdırma apardığı məlumdur. Xüsusən də qədim türk ədəbiyyatı haqqında yazdığı

Abidlə məktublaşmalarında bəhs etdiyi "Türk tarixi" kitabı hələ də əldə edilməmişdir. Bir məqamı da qeyd etmək istərdim ki, Münzibin qardaşı Əmin Abid Gültəkine məxsus olan çoxlu sayda əlyazmalar, sənədlər da qorunur. Arxivdə dil dərsləri üçün hazırladığı mühazirə mətnləri, planları, dilin dialekt bölünməsi, dil normaları və yarusları, sosial linqvistik sahəsinə dair maraqlı və qiymətli faktlarla zəngin olan əlyazmaları vardır.

- Xalq Cümhuriyyəti devrildikdən sonra, 1926-cı ildə o, jurnalistika və ədəbi fəaliyyətindən uzaqlaşdırılır. Münzib kommunistlər üçün hansı təhlükəni törədirdi?

- 1920-ci il 28 aprelde bolşeviklərin hücumu və içimizdə olan satqınların sayı nəticəsində süquta uğrayan milli hökumətin yerinə bolşeviklər gəldikdən sonra Münzib də bəzi əqidə dostları kimi sovet hakimiyyətinə ümidlərlə yaşadı. Əslində, ilk illər yeni quruluşdan imdad olan Münzib ciddi-cəhdlə xidmətlərini əsirgəmir, bir çox ictimai vəzifələrdə

yunktura üçün arzuolunmaz idi, təhlükə idi.

- Bolşeviklər onun fəaliyyət istiqamətini dəyişdikdən kifayətlənərək, həbs edib yenidən Sibirə göndərirlər. Onun həbsi üçün hansı səbəblər göstərilir?

- Cümhuriyyət dövründə xüsusi bir vəzifə sahibli olmasa da, Məhəmmədamin Fəsulzadənin ən yaxın mənəvi silahdaşı kimi milli hökumətin ideoloji təşviqat və dəstək komitələrində könlü xidmət etmiş, özünü də yazdığı kimi: "Sevdiyim bir şey var isə o il millət ləfzidir; Eylərdən o ləfzə səcədə, para-parə olsam da mən" deyərək istiqalətini itirmiş sevdalı bir vətən oğlu kimi ömrünün sonuna qədər sovinist siyasi rejimlə, torpağını, müstəqilliyini, hür yaşamını alından alın imperiyaya ilə mübarizəsinə ya açıq, ya da gizli şəkildə davam etdirdi. Xalq Cümhuriyyəti devrildikdən sonra Münzibə qarşı təzyiqlər soyuq münasibətlərlə başladı. Nəhayət, 1936-cı ilin 7 dekabrından Münzibə qarşı əksinqilabi təşkilatın üzvü olması ittihamı ilə cina-

O, Turan sevdasından əl çəkmirdi

Qatibə Vaqifqızı: "Əliabbas Münzib cəmiyyətdə gördüyü və görmək istədiklərini tərənnüm edərək şeirə çevirirdi"

həyatının bütün sahələrinə nəşir edən qəzet və jurnalların nəşiri və redaktoru olan Münzib mətbuat sahifələrində müxtəlif imzalarla çıxış edir. Tədqiqatçılar doğru təsbit edir ki, XX əvvəllərində mətbu orqanlarda ən çox gizli imzalarla çıxış edən müəllif Münzib olmuşdur. Zənbur qəzetindən başlayaraq "Vağ-vağ cınanı", "Azər", "Anıq", "Lağar", "Qəsim", "Nəsim" və s. imzalar altında müxtəlif qəzet və jurnallarda öz fikri və görüşlərini yaymışdır. "Bəriqə", "Saiqə", "Yanğın" başlıqlı müxtəlif kəçə yazıları ilə mətbu orqanlarda ardıcıl olaraq yazılarını çap etdirmişdir. Münzib bütün fəaliyyətində olduğu kimi publisistik yazılarında, nəşirlik sahəsində etdiyi işlərində də vətənin taleyini, millətin rifahını ön planda saxlayır. Münzibin açıq və kəskin yazıları onun nəşiri və ya redaktoru olduğu mətbu orqanların ömrünü qısa etsə də, sair heç vaxt öz əqidəsindən dönmür. Əslində, çox zəif vücuda sahib, xəstəhal olan, bir gözünü itirən Münzib öz fitrətində casur, qəhrəman, sözdəndən, amaldan dönməyən bir vətən fədaisi yaşadırdı. Onun "Nə etməliyik" və "Məqsədimiz" adlı məqaləsində milli publisistikamın, yazarlığın, jurnalistların qarşısında duran vəzifələr, onların əsas amalları aydın dillə bəyan olunur.

"Hər kəs bildiyini edir, xoşuna gələni yürüdü, düşündüyünü həqiqətə həqiqət sanır..." deyərək dövrünün mətbuatını əhəmiyyətsiz müvzularla uzaqlaşdırıb, millətin dərdinə elac olan, xalqı irəliləyicə aparən yazıları ortaya qoymağa təşviq edir. "Babayi-Əmir" jurnalının 1916-cı il, 16-cı sayında çap olunan "Rəqabətli-mətbuat" başlıqlı məqaləsində "Rəqabət yaşamağın böyük qüvvələrindən biri, bəlkə birincisidir. Rəqabətsiz irə-

yazılar diqqəti çəkir. Münzibin Orxon Yenisey abidələri, Qədim türklər və türk dillərinin dialektləri haqqında araşdırmalarından danışardınız?

- Ədəbin yaradıcılıq yolunu təhəllil edən İslam Ağayev onu "Milli keçmişimiz yorulmaz tədqiqatçısı" adlandırmışdır. Münzibin çoxşaxəli elmi, ədəbi və ictimai fəaliyyətinin mühüm bir hissəsini onun türkölojiyaya, türk dillərinə, türk xalqlarının tarixinə dair yazdığı araşdırmaları, məqalələri tutur. Arxivdə Münzibin qədim türk tarixi, qədim türk ədəbiyyatının ilkin örnəkləri haqqında da əlyazmaları diqqət cəlb edir. Qədim türk ədəbiyyatının erkən dövrlərinin nümunələri hesab edilən Orxon-Yenisey abidələri haqqında məlumat verən, Kül Tigin abidəsinə araşdıran Münzib ardıcıl olaraq qədim türk tayfaları, qədim türk yurdları, qədim yazılı abidələrimizin tədqiqi ilə maraqlanmış, bu bərədə müxtəlif səpkil, yüksək elmi əhəmiyyəti olan məqalələr yazmışdır. Onun arxivini tədqiq edərkən qarşıma çıxan qiymətli sənədlərdən biri də Kül Tigin abidəsinin cənub hissəsinin qədim türk əlifbası ilə olan nüsxəsidir. Münzibin arxivində Kül Tigin abidəsinin cənub tərəfinin saralmış kağızın bir üzündə çap olunmuş tam variantı vardır. Üstündə latın qrafikalı Azərbaycan əlifbası ilə "VIII əsr Kül Tigin, Bakı" qeydi yazılmışdır. "Oğuz türkləri", "Doqquz oğuzlar", "Küp qəbirilər", "Türkcə qəzəllər", "Türk ulusu, oymaq birliyi", "Türk imperatorluğu - Elxanlığı" adlı məqalələri xalqda milli özünüdərkə tələq edilmişdir. Təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, Münzibin "Dirlik" jurnalının 1914-cü il, 16 sentyabr 1-ci sayında çap olunan "Məqsədimiz" adlı məqaləsində, qardaşı, repressiya qurbanı Əmin

de çalışır, Qarabağ üzrə fəvqəladə komissiyanın katibi kimi Şuşaya ezam olunur, mətbu orqanlarda redaktor kimi çalışır, "Kommunist" qəzetində fəal çıxış edir, Qubaya ezam edilərək, orada mətbuat işləri müdiri işləyir. Lakin zaman keçdikcə o da bütün ümidlərinin mənasız olduğunu, saxta sosial bərabərliyin arxasında istibdadın və sovinist isteklərin durduğunu anlıyır. Elə 1926-cı ildə işə gözlənilmədən təqaüdə göndərilməsinin ilkin səbəbləri bir tərəfdən "Molla Nəsrəddin", "Dərnə", "Kəndüçü", "Kommunist" qəzetlərində qələmə aldığı tənqidi xarakterli yazıları idisə, digər tərəfdən Cümhuriyyət dövründə göstərdiyi xidmətlərin gizli "mükafatı", 1926-cı ildə Bakıda təşkil olunan I Türköloji qurultayın keçirilməsində göstərdiyi əvəzsiz rolu idi. Bunun nəticəsi idi ki, Münzibin adı siyasi şöbənin sənədlərində "Vahid Türk dövləti yaratmaq arzusunda olan bir şəxs" kimi qeyd edilmişdir. Düzdür Cümhuriyyət devrildikdən sonra Münzib mətbuatdan demək olar ki, tamamilə uzaqlaşdırıldı, lakin o, öz qələmini yerə qoymadı. Alimin şəxsi arxivini nəzərdən keçirdikdə şahid oluruk ki, XX əsrin 20-ci illərindən sonra Münzibin ədəbi-ictimai fəaliyyətində yeni bir istiqamət açılır. Bu zaman Münzib əsasən Azərbaycan ədəbiyyatına, ədəbiyyatın nəzəri məsələlərinə, klassik dövrün nümayəndələrinə, az tanınan ediblərini həyat və fəaliyyətinin araşdırılmasına aid qiymətli materiallar toplayıb, bu sahədə tədqiqatları aparmaqla ədəbiyyatşünas alim kimi mədəniyyət tarixinə öz töhfələrini verir. Onun hər bir əsəri cəmiyyəti mübarizəyə çağıran ideoloji bir silah idi totalitar rejim qarşı, bu mənada Münzibin bütün fəaliyyəti: həm ictimai, həm də ədəbi fəaliyyəti mövcud siyasi kon-

yet işi qaldırılır. Evində axtarışlar aparılan və həbs edilən Əliabbas Münzibin istintaqı 1937-ci ildə başa çatır. Münzib burjuva-millətçi qəzet və jurnallarda pantürkist, panislamist ideyalar təbliğ etməsinə, Türk qoşunlarının Bakıya gəlişini alqışlamasına və Türk millatına ehtiramına, bolşeviklərə qarşı gizli və açıq iş aparmasına, əsərlərində Bakı kommunasına böhtan atmasına, türkçülü təbliğ etməsinə görə xalq düşməni kimi həbs edilir, səkkiz illik cəza ilə Sibirə sürgün edilir. 1958-ci ildə DTK-yə göndərilən Azərbaycan məlum olur ki, cəza müddəti başa çatmamış, yəni 1938-ci ilin 28 avqustunda Vladivostokda vəfat edir. 1955-ci il 24 fevralda Azərbaycan Ali Məhkəməsi tərəfindən göndərilən arayışda bəraət alması haqqında ailesinə məlumat verilməsinə baxmayaraq, Münzib bir çox məfkurə, amal dostları kimi uzun illər diqqətdən, ictimaiyyətdən kənarlaşdırıldı. Ədəbi irsi, ictimai fəaliyyəti işıqlandırılır, yaradıcılığının mühüm hissəsi, xüsusən də 1907-1936-cı illəri əhatə edən zəngin irsi məhv edilir, onun Azərbaycan mədəniyyəti, ədəbi, ictimai fikir tarixindəki xidmətləri layiqincə dəyərləndirilmir. 1962-ci ildə ilk dəfə olaraq İslam Ağayev onun haqqında öz dissertasiyaya işində məlumat verir. Sonralar onun yaradıcılığı, fəaliyyəti müxtəlif istiqamətlərdə tədqiqatçılara cəlb olunsada, arxivli sübut edir ki, hələ də Əliabbas Münzib haqqında yetəri söz deyilməyib, onun milli-mədəni tariximizdəki mövqeyi layiqli şəkildə işıqlandırılmayıb.

Müsahibəni hazırladı: Saxavat Sahil